

**JÓZSA KRISZTIÁN, ZENTAI GABRIELLA ÉS HAJDUNÉ
HOLLÓ KATALIN: A GONDOLKODÁS FEJLESZTÉSE
4–8 ÉVES ÉLETKORBAN – MÓDSZERTANI KÉZIKÖNYV
SZÜLŐKNEK, ÓVODAPEDAGÓGUSOKNAK, TANÍTÓKNAK.
MOZAIK KIADÓ, 2017, SZEGED.
KÉZIKÖNYV, MÉRŐESZKÖZÖK ÉS KÁRTYAGYŰJTEMÉNY**

Gál-Szabó Zsófia: Játékos gondolkodásfejlesztés

Az alább bemutatott kötet a 4–8 évesek gondolkodásának, ezen belül rendszerező és kombinatív képességének fejlesztéséhez nyújt segítséget. A kiadvány a DIFER programcsomaghoz¹ kapcsolódó, játékos fejlesztéssel foglalkozó kötetek (beszédhang-hallás, írásmozgás-koordináció, szocialitás, anyanyelv, számolás) sorát bővíti. A művekben közös, hogy fejlesztő kísérletekben kipróbált és hatékonyak bizonyult játékokat tartalmaznak, így a pedagógiai gyakorlatba való beemelésük jó szívvel ajánlható.

A képességfejlesztés, a gondolkodásfejlesztés fontosságának ténye napjainkban általánosan elfogadott a szakemberek körében. A gyenge iskolai teljesítmények háttérében ugyanis többek között a gyenge gondolkodási képesség áll,² így magától értetődik a tudományos alapokon nyugvó fejlesztési szándék. Azonban a gondolkodási képességek tudatos fejlesztése óvodai és iskolai keretek között nem egyszerű feladat. Ennek egyik oka a megfelelő és elérhető módszerek, programok, fej-

lesztőeszközök hiánya.³ Józsa Krisztián, Zentai Gabriella és Hajduné Holló Katalin munkája ezt a hiányt csökkenti; a DIFER könyvsorozat e legújabb kötete az elméleti háttér rövid, tudományos igényű ismertetése mellett száznál is több játékos feladattal és kézzelfogható eszközökkel járul hozzá a képességfejlesztés gyakorlati megvalósulásához.

A kiadvány részét képező *Módszertani kézikönyv* az előzőek értelmében két egységre

tagolható. Az első, elméleti részben az érintett képességek bemutatásával, fejlettségi állapotuk felmérésével, fejlődési folyamataikkal és fejlesztésükkel foglalkoznak a szerzők. Ezt követi a módszertani eszköztár, mely egy 131 játékot tartalmazó játékgyűjteményből, valamint négy foglalkozástervből, két projekttervből és négy meséből áll. A kötethez két módszertani segédanyag készült. A fejlesztéshez kapcsolódó vizsgálatok kivitelezését támogatja a tesztlapokat és vizsgálati eszközöket magába foglaló kiadvány (*A gondolkodás fejlesztése 4–8 éves életkorban*), míg a több mint harminc játék

a gondolkodási képességek tudatos fejlesztése óvodai és iskolai keretek között nem egyszerű feladat

¹ Nagy József, Józsa Krisztián, Vidákovich Tibor és Fazekasné Fenyvesi Margit (2004): *DIFER Programcsomag: Diagnosztikus fejlődésvizsgáló és kritériumorientált fejlesztő rendszer 4–8 évesek számára*. Mozaik, Szeged.

² Hamers, J. H. M. és Overtoom, M. Th.: A gondolkodásra nevelés európai programjai. *Új Pedagógiai Szemle*, 50. 7–8. sz. 107–114. o.

³ Csapó Benő (2004): Képességfejlesztés az iskolában – problémák és lehetőségek. In: Csapó Benő (szerk.): *Tudás és iskola*. Műszaki, Budapest. 89–100. o.

eszközeit tartalmazó *Kártyagyűjtemény: A gondolkodás fejlesztésére 4–8 éveseknek* a játékot magát segíti.

Első lépésben a szerzők meghatározzák munkájuk keretét; az óvodáskor számos alapképesség fejlődése szempontjából szenzitív időszak, ezért nagy eséllyel lehetnek eredményesek a fejlesztő programok. Ebben az életkorban a fejlesztő feladatokat játékba, mesehallgatásba, a gyermekek által kedvelt egyéb tevékenységekbe célszerű beemelni. A következőkben az érintett két gondolkodási képességgel és összetevőkkel ismerkedhetünk meg. Az elemi rendszerező képesség készségei a felismerés, a szelektálás, a szortírozás és a sorképzés, míg az elemi kombinatív képességé a variálás, a kombinálás és a permutálás ismétlés nélküli és ismétléses változatai.

Ezt követően a könyv a képességek mérésével foglalkozik. Ez a fejlesztés megtervezésének kiindulópontja. Mindkét képesség kapcsán rendelkezésünkre állnak standardizált tesztek, melyeket a kritériumorientált szemlélet jellemez, tehát az elsajátítás meghatározott kritériumához viszonyítják a gyermek képességének aktuális fejlettségét. A szerzők szerint a méréseket érdemes legalább évente elvégezni, és az adatokat a *DIFER Fejlődési mutató* füzetbe rögzíteni. Bemutatják az elemi rendszerező, majd az elemi kombinatív képesség mérésének menetét, az elsajátítási szintek határait, a vizsgált összetevőket, valamint a feladatokat. (A két képesség tesztlapja megtalálható a már említett segédanyagban). A mérésre vonatkozó részek tehát – eltérően az elméleti bevezetés többi részétől – gyakorlati, megvalósítási oldaláról tárják föl a témát. A fejezet végén a tesztelést végző személy kilétéről esik szó. A szerzők nagymintás vizsgálat alapján bemutatják, hogy a saját pedagógus és a független szakértő által

végzett mérés eredményében nincs számottevő különbség, azonban pedagógiai szempontból a mellett foglalnak állást, hogy a mérést saját pedagógus végezze.

A következő fejezet felmérések alapján ismerteti az elemi gondolkodási képességek fejlődését középső csoport és 3. évfolyam között. A vizsgálatok eredményei szerint a rendszerező képesség óvodai középső csoportban, míg a kombinatív nagycsoportban fejlődik legintenzívebben. Mindkét képesség öt elsajátítási szintje közül a felső kettő elérése szükséges ahhoz, hogy megfelelő alapot nyújtson az iskolai tevékenységekhez. Így a befejező és optimális szint elérésében kiemelt szerepe van az óvodai fejlesztéseknek. Az azonos korú gyermekek fejlődésbeli különbségeinek megemlítése már átvezet a következő fejezethez, mely az (akár 4–5 „évnnyi”) eltérés lehet-

séges okaival foglalkozik. A fontosabb tényezők között szerepel a fejlődési folyamat természetes jellege, a családi háttér és azzal kapcsolatban a szülők iskolázottsága, az anyagi és érzelmi hátrányos helyzet, valamint az organikus okok. A fejezet második része a tanulásban akadályozott gyermekek tipikus problémáival és nehézségeivel foglalkozik, valamint ismertet egy rendszerező képességgel kapcsolatos kutatást. Az eredmények alapján a tanulásban akadályozott gyermekek 3. évfolyamos átlagos fejlettségi szintje megegyezik a többségi nagycsoportosokéval, így esetükben a képesség fejlődésének szenzitív szakasza az óvodás korról áttevődik az 1. és 3. évfolyam közé.

A fejlesztő programok eredményességével foglalkozó fejezetben mind a rendszerező, mind a kombinatív képesség kapcsán megismerhetünk egy-egy óvodai keretek között alkalmazott, kilenc hónapig tartó konkrét fejlesztő kísérletet, melyekben a kísérleti csoport tagjai rendszeresen

az óvodáskor számos alapképesség fejlődése szempontjából szenzitív időszak

játszottak fejlesztő játékokat, és az elő- és utómérés alapján számottevően többet fejlődött az érintett képességük, mint a kontrollcsoport tagjaié. Az elméleti háttérrel foglalkozó rész záró fejezete a gondolkodási képességek fejlesztéséhez tartalmaz általános gyakorlati javaslatokat, lehetővé téve ezzel a kötet második részének gazdagabb értelmezését. Ezek a megvalósítást segítő tanácsok kiterjednek a tervezés fontosságára, a fejlesztő játékok kontextusára, eszközeire, időigényére, rendszerességére és típusaira, valamint alapvető támpontokat adnak mindkét képesség fejlesztéséhez.

A könyv második részének bevezetőjében a szerzők ismertetik a játékgyűjtemény szervezésének vezérgondolatát, miszerint adott képességre vonatkozó mérés eredményeiből meghatározhatók a fejlesztendő területek és a gyermek aktuális fejlődési szintjei. Ennek megfelelően a játékgyűjteményben a játékok készségenként külön fejezetben szerepelnek, és az egyes játékoknál általában többféle elsajátítási szinthez találunk változatokat. A szerzők ismert alapjátékokat felhasználva ötleteket adnak arra, hogy miként lehet alkalmazni a rendszerezés és a kombinálás műveleteit a különféle játékszituációkban. A játékgyűjtemény 66 rendszerező képességgel kapcsolatos játékát három alfejezetbe rendezték (felismerés; szelektálás és szortírozás; sorképzés). A kombinatív képesség 65 játékát hét alfejezetbe sorolták, melyek közül négy kiválasztásos feladatokat tartalmaz (variálás és kombinálás), kettő sorbarendezési játékokat (permutálás), egy pedig a készségek szempontjából kevert feladatokat. A játékok leírása az egységes szerkesztésnek köszönhetően átlátható, a játék nevét az eszközök felsorolása, majd a játék rövid leírása követi, végül elsajátítási szintenként olvashatók a konkrét játékasítások. A kombinatív

képességgel kapcsolatos játékoknál a helyes megoldások is szerepelnek a leírásban. A játékgyűjteményt színesítik az adott játékban részt vevő gyermekekről, illetve a játék eszközeiről készített fényképek, ábrák. A játékok hasonlóak a gyermekek mindennapi játékaikhoz, a számukra ismert kellékeket használják (például építőkockákat, személyes tárgyakat), a gyűjtemény pedig kinti és benti mozgásos, valamint asztal mellett végezhető játékokat egyaránt tartalmaz. A pedagógusok és szülők munkáját segíti a korábban már említett kártyagyűjtemény, valamint az, hogy a játékok nem igényelnek különleges kellékeket, bizonyos ese-

tekben csupán a gyermekeknek van szükség. A kötet végén képességenként két-két foglalkozástervet, illetve egy-egy projekttervet is találunk, melyek mintát adnak arra, hogy a fejlesztő játékok miként

építhetők be különféle foglalkozások menetébe.

Józsa Krisztián, Zentai Gabriella és Hajduné Holló Katalin könyvének elméleti része logikusan felépített és tömör, ezzel együtt kellő mennyiségű információt ad az olvasónak az elemi rendszerező és az elemi kombinatív képességről és azok fejlesztéséről. Nyelvezetében igazodik a tudomány világában kevésbé jártas olvasóhoz, mégsem veszít tudományos jellegéből. A rövid bevezetőkkel a játékgyűjtemény és a tervezetek önmagukban is értelmezhetőek, hasznos módszertani segédanyagok. A könyvet jó szívvel ajánlom többségi és tanulásban akadályozott gyermekekkel foglalkozó óvodapedagógusoknak, tanítóknak, pedagógus hallgatóknak és szülőknek egyaránt. Hasznos segítség lehet a mindennapi pedagógiai munkában, a gondolkodásfejlődés tudatos támogatása során.

a játékok hasonlóak a gyermekek mindennapi játékaikhoz, a számukra ismert kellékeket használják
